

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.6.40>

FENOMENOLOGICZNA ANALIZA KARNO-PRAWNEGO I KRYMINOLOGICZNEGO ZABEZPIECZENIA TAJEMNICY PAŃSTWOWEJ

Vasyl Oliinyk

student Katedry Egzekwowania Prawa i Antykorupcji Prywatnej spółki akcyjnej „Szkoła Wyższa „Międzyregionalna Akademia Zarządzania Personelem”, kandydat nauk prawnych (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-2039-9390

ceslii.oliinyk@gmail.com

Adnotacja. W artykule zauważono, że w warunkach wojny problem niedopuszczenia do ujawnienia tajemnicy państwowej nabiera szczególnego znaczenia i wymaga szczegółowych badań na poziomie naukowym oraz odpowiedniego uregulowania legislacyjnego, ponieważ wraz z szybkim rozwojem postępu naukowego i technologicznego powstają nowe sposoby, mechanizmy i środki uzyskiwania odpowiednich informacji, w szczególności takich, które stanowią tajemnicę państwową. Autor przeprowadził fenomenologiczną analizę karno-prawnego i kryminologicznego zabezpieczenia tajemnicy państwowej w kontekście bezpieczeństwa narodowego. Potwierdzono opinię naukową dotyczącą definicji pojęcia bezpieczeństwa według wzoru: bezpieczeństwo – stan ochrony przed ryzykiem, zagrożeniami i zagrożeniami. Tak więc bezpieczeństwo to ochrona informacji przed nieautoryzowanymi działaniami (przypadkowymi lub celowymi), które prowadzą do modyfikacji, ujawnienia lub zniszczenia danych. Tajemnica jest sferą obiektywnej rzeczywistości, która jest niedostępna dla ludzkiego zrozumienia i jej percepcji ze względu na obiektywnie istniejący poziom wiedzy naukowej i technicznej, i jest nierozzerwalnie związana z tymi informacjami (danymi), które są już znane jednostce lub grupie osób, ale z różnych powodów są przez nie ukryte przed innymi ludźmi, grupami osób lub państwem.

Słowa kluczowe: tajemnica, tajemnica państwowa, bezpieczeństwo, metodologia, bezpieczeństwo narodowe, zabezpieczenie.

PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS OF CRIMINAL-LEGAL AND CRIMINOLOGY PROTECTION OF STATE SECRETS

Vasyl Oliinyk

Candidate of Legal Sciences, Applicant at the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of Pr.JSC "Higher educational institution "Interregional Academy of Management personnel"

(Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-2039-9390

ceslii.oliinyk@gmail.com

Abstract. The article emphasizes that in the conditions of war, the problem of preventing the disclosure of state secrets becomes especially urgent and requires detailed research at the scientific level and appropriate legislative regulation, because with the rapid development of scientific and technical progress, new methods, mechanisms and means of obtaining relevant information appear, in particular such, which constitutes a state secret. The author conducted a phenomenological analysis of the criminal-legal and criminological provision of state secrets in the context of national security. The scientific opinion regarding the definition of the concept of security according to the formula is supported: security is a state of protection from risks, threats and dangers. Thus, information security is the protection of information from unauthorized actions (accidental or intentional) that lead to modification, disclosure or destruction of data. A secret is a sphere of objective reality that is inaccessible to human understanding and its perception as a result of the objectively existing level of scientific and technical knowledge, and it is inextricably linked with the information (information) that is already known to an individual or a group of individuals, but for various reasons they hide from other people, groups of people or the state.

Key words: secrecy, state secret, security, methodology, national security, security.

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Василь Олійник

кандидат юридичних наук, здобувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-2039-9390

ceslii.oliinyk@gmail.com

Анотація. У статті наголошено, що в умовах війни, проблема недопущення розголошення державної таємниці набуває особливої актуальності й вимагає детального дослідження на науковому рівні та належного законодавчо-

го врегулювання, адже зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу виникають нові способи, механізми й засоби отримання відповідної інформації, зокрема такої, що становить державну таємницю. Автором проведений феноменологічний аналіз кримінально-правового та кримінологічного забезпечення державної таємниці у контексті національної безпеки. Підтримано наукову думку щодо визначення поняття безпеки за формулою: безпека – стан захищеності від ризиків, загроз і небезпек. Таким чином, безпека інформації – це захищеність інформації від несанкціонованих дій (випадкових чи навмисних), що призводять до модифікації, розкриття чи зруйнування даних. Таємниця – це сфера об'єктивної реальності, яка недоступна розумінню людини, і її сприйняття внаслідок об'єктивно існуючого рівня науково-технічного знання, і вона нерозривно пов'язана з тими відомостями (інформацією), які вже відомі окремій людині або групі осіб, але з різних причин приховуються ними від інших людей, груп осіб або держави.

Ключові слова: таємниця, державна таємниця, безпека, методологія, національна безпека, забезпечення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі міжнародної активної співпраці в інформаційній сфері однією із основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України є розголошення інформації, яка становить державну таємницю, чи втрата матеріальних носіїв секретної інформації, спрямованої на забезпечення державних потреб та національних інтересів. Тому в умовах підвищення рівня розвідувальної діяльності іноземних спецслужб досить гостро постає питання удосконалення напрямів забезпечення інформаційної безпеки як однієї з найважливіших функцій держави, зокрема, щодо забезпечення охорони державної таємниці, що є комплексом організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв. Згідно до вимог Закону України «Про державну таємницю» (1994 р.) (Про державну таємницю, 1994) охороні державою підлягають відомості таємної інформації, які визнані державною таємницею (або секретною інформацією) у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці. Відомості становлять державну таємницю з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до якого вони включені за процедурою прийняття державним експертом з питань таємниць рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з встановленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці держави у разі розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, чи втрати матеріальних носіїв секретної інформації.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Безпосередньо окремі питання кримінально-правової та кримінологічної охорони державної таємниці розглядали Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, О.Є. Архипов, І.І. Божков, О.В. Ботвінкін, Т.Ю. Вислоцька, Ю.О. Дрейс, Д.Ю. Кондратов, О.Г. Корченко, О.В. Кришевич, Ю.Б. Курилюк, А.І. Марущак, О.О. Морозова, В.А. Ліпкан, О.С. Самойлова, О.Г. Семенюк, В.В. Сергійчук, І.І. Трємбач, Д.С. Усова, І.О. Харь, Ю.Г. Чердинцев, О.В. Шамсутдінов, В.М. Шлапаченко та інші. Вагомий науковий вклад згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики є беззаперечним, проте їх дослідження об'єктивно обмежувались попередніми періодами розвитку законодавства та правозастосовної практики без урахування сучасних глобалізаційних викликів і криміногенних загроз, що негативно впливають на безпеку суспільства, а багато з них містять гриф «таємно». Тому, яка правова природа державної таємниці, більш того, які атрибутивні її складові на сьогодні, і, нарешті, найголовніше, що потрібно зробити для підтримання стабільного режиму охорони, подальшого нарощування потенціалу – на ці та інші питання спробуємо аргументовано відповісти.

Виклад основного матеріалу. Ефективна система охорони державної таємниці є однією з гарантій збереження цілісності та недоторканості будь-якої держави, незалежно від її місцезнаходження на географічній мапі світу та етапу економічного розвитку. Її дослідження було розпочато у ХХ ст. з моменту утворення Радянського Союзу, який був закритий від усього світу завісою таємності. Більше того, питання щодо захисту секретної інформації функціонування держави, регламентувалися закритими для громадськості підзаконними нормативними актами, у зв'язку із чим майже не розглядалися та не досліджувалися на належному рівні принципи, елементи державної таємниці, її організаційна структура, механізми і методи, їх ефективність і дієвість. Водночас, в указаний період було закладено основи системи захисту секретної інформації, яка ефективно діяла впродовж кількох наступних десятиліть. Зокрема, було створено та впроваджено суб'єкти захисту інформації, повноваження яких на той час відповідали наявним вимогам. Оскільки секретна інформація була об'єктом спрямувань розвідувальних органів інших держав, закономірно, що із самого початку такі повноваження було покладено на контррозвідувальні підрозділи органів державної безпеки. Згодом оперативні заходи було поєднано із заходами щодо організації та контролю за дотриманням режимно-секретних вимог на підприємствах, установах та організаціях. Таким чином, органи та підрозділи державної безпеки захист секретної інформації здійснювали шляхом проведення контррозвідувальних заходів, організації режимно-секретної діяльності, військової цензури тощо (Ботвінкін, 2006; Чердинцев, 2020).

Недарма в Конституції України забезпечення інформаційної безпеки розміщено серед найважливіших функцій держави (ст. 17 Конституції України) (Конституція України, 1996). Це положення Основного закону зумовлює розробку та впровадження належних засобів охорони зазначених цінностей. Зважаючи на те, що ХХІ ст. проголошено ерою інформаційного суспільства, першості набуває захист інформаційної безпеки будь-якої держави, зокрема й України. Найбільш дієвим засобом у цьому контексті постає КК України (Кримінальний кодекс України, 2001), норми якого спрямовані на захист таємної інформації, яку держава певним чином обмежує в обігу (Вислоцька, 2018).

Тому, на сьогодні однією із основних реальних і потенційних загроз національній безпеці України у інформаційній сфері є розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави (Про національну безпеку України, 2018). Тому, завжди залишаються актуальними питання щодо удосконалення існуючих систем захисту інформації, зокрема, і у сфері охорони державної таємниці, із законодавчим врегулюванням її нормативно-правових обмежень в інтересах держави для однієї з найважливіших її функцій – забезпечення інформаційної безпеки (Про державну таємницю, 1994; Конституція України, 1996). Адже у цій сфері суспільні відносини, пов'язані з віднесенням відомостей до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням та охороною матеріальних носіїв секретної інформації з метою захисту національної безпеки України регулюються законодавством. Без будь-якого сумніву, витік інформації, що становить державну таємницю, може спричинити підірив основних засад оборони держави, захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, а також дезорганізувати діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, функціонування надважливих військових об'єктів, державного кордону та відповідної державної інфраструктури.

В умовах війни, проблема недопущення розголошення державної таємниці набуває особливої актуальності й вимагає детального дослідження на науковому рівні та належного законодавчого врегулювання, адже зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу виникають нові способи, механізми й засоби отримання відповідної інформації, зокрема такої, що становить державну таємницю. Підтвердженням цьому є відповідна статистична динаміка, яка свідчить про значне щорічне зростання кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених, наприклад за ст. 328 КК України (Кримінальний кодекс України, 2001), та надто низька результативність їх досудового розслідування. Так, за період 2013–2014 рр. у Єдиному реєстрі досудових розслідувань було обліковано тільки 30 повідомлень про вчинення таких кримінальних правопорушень, тоді як у 2015–2016 рр. – 53, у 2017–2018 рр. – 69, у 2019–2020 – 81, а у 2021 р. їх внесено вже 106, і така статистична динаміка зберігається. При цьому впродовж 2013–2021 рр. органами досудового розслідування вручено лише 19 повідомлень про підозру (7%), а з 2008 р. і дотепер до кримінальної відповідальності притягнуто всього лише 15 осіб, що дає підстави констатувати наявність низки проблемних питань із застосування чинних положень ст. 328 КК на практиці (Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, 2021; Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), 2021; Сергійчук, 2020).

У зв'язку з появою окремих спеціальних праць щодо проблеми та досліджень, у яких автори порушують її окремі аспекти в процесі висвітлення інших питань, на даному етапі розвитку забезпечення державної таємниці нам вдалося просунути вперед у дослідженні кримінально-правової охорони державної таємниці і відновленні об'єктивної генези минулого.

Методологія будь-якого наукового дослідження, як зазначають окремі науковці, не повинна обмежуватися лише пошуком методів наукового пізнання. Її основу становить низка взаємопов'язаних компонентів (Керимов, 2011: 97), перелік яких залишається відкритим. Зокрема, на думку Д.А. Керимова, такими взаємопов'язаними компонентами можуть бути: 1) визначення об'єкта дослідження; 2) проблемність стану об'єкта дослідження; 3) слідування суворо логічному послідовному шляху дослідження об'єкта в його проблемному стані; 4) обґрунтованість і доказовість результатів дослідження; 5) можливість безпосереднього або опосередкованого використання результатів дослідження на практиці (Керимов, 2011: 97).

Таким чином, під методологією дослідження забезпечення державної таємниці слід розуміти своєрідну матрицю чи систему координат, що формує пошук певних прийомів, способів дослідження, необхідних для отримання відповідного результату, і на цій основі ґрунтується не лише на обраних методах дослідження певної методологічної лінії, а й на визначених статистичних даних з їх науковим узагальненням, певному порядку, планування і системному підході до дослідження окремих частин загальної теми, аналізу наукових і нормативно-правових джерел, виведення висновків і розробленні пропозицій стосовно удосконалення охорони та захисту відомостей у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою.

Забезпечення безпеки – одна з основних функцій будь-якої держави. Для вирішення завдань дослідження різних аспектів безпеки, формування і реалізації ефективної системи її забезпечення потрібні наукова і методологічна база, загальноприйнята для даної галузі діяльності мова професійного спілкування, категоріальний апарат (основні поняття і визначення, відповідна термінологія, класифікаційні ознаки тощо), єдині принципи забезпечення безпеки і нормативно-правова база механізму забезпечення.

Ми поділяємо точку зору І.А. Лазарева (Лазарев, 1992) та В.П. Синецького (Синецкий, 1994), які включають до предметної галузі досліджень, що охоплює системну основу теорії безпеки, виявлення, розкриття змісту і вивчення:

закономірностей розвитку відносин соціальних формацій між собою, з техносферою і навколишнім середовищем;

причин і механізмів виникнення суперечностей і конфліктів;

динамічних процесів розвитку соціальних, політичних, економічних, військових і інших криз та їх наслідків;

природи і змісту інтересів особи, соціальних груп, суспільства і держави; очікуваних зовнішніх і внутрішніх загроз життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави і цивілізації в цілому;

методів, форм і засобів вирішення протиріч і забезпечення всіх видів безпеки в їх складному взаємозв'язку.

Загальні ж теоретичні положення безпеки конкретизуються в методологічних аспектах формування і функціонування системи забезпечення безпеки. Основними серед них є: визначення оптимальної структури системи, аналіз функціонування окремих компонентів і системи в цілому та організація діяльності системи безпеки (Ліпкан, 2003).

Отже, як бачимо, поняття «безпека» багатозначне. На рівні буденної свідомості безпека розуміється як стан і міра захищеності суб'єкта від загроз, шкоди, або збитку. У тлумачному словнику В. Даля безпека визначається як «відсутність небезпеки, збереження та надійність» (Білодід, Бурячок, 1979: 367). У ряді видань поняття «відсутність небезпеки» доповнюється тезою: «положення, при якому будь-кому, чому-небудь не загрожує небезпека».

Безпека в загальному значенні як відсутність небезпеки широке поняття, що оцінює стан системи взаємостосунків між людьми, які здійснюються безпосередньо або опосередковано. Причому в основі цих відносин лежать інтереси в тій чи іншій сфері життєдіяльності.

Проблема безпеки як соціального явища виділяється як одна із глобальних проблем сучасності. Особливість цієї проблеми в тому, що вона носить метакомплексний характер, так як будь-яка соціальна проблема в кінцевому рахунку так чи інакше відображає один з аспектів безпеки.

Слід зазначити, насамперед, що згідно з теорією мотивації, яка обумовлює ієрархію потреб людини, безпека, поряд з фізіологічними потребами (в їжі, одязі тощо), є однією із головних потреб. Безпека є своєрідною характеристикою і необхідною умовою життєдіяльності та життєздатності особи, суспільства, держави.

В самому широкому плані категорія «безпека» характеризує такий стан людського суспільства, при якому забезпечується нормальне його існування (виживання) та розвиток. Безпека розуміється як критерій, обставина збереження об'єкта і надійності його функціонування.

Класичним науковим визначенням безпеки може бути формулювання, запропоноване американським політологом А. Уолферсом: «Безпека в об'єктивному плані припускає відсутність загроз набути цінностям, в суб'єктивному – відсутність страху відносно того, що цим цінностям буде завданий збиток» (Wolfers, 1962). З даного визначення випливає, що безпека – це умова існування особи, суспільства і держави, яка дозволяє зберігати накопичені цінності.

Що ж до американських термінологічних джерел, безпека розглядається як умова, що є результатом здійснення оборонних (захисних) заходів, які зміцнюють невразливість держави від ворожих актів або інших видів зовнішнього втручання, що досягається військовою або оборонною перевагою над будь-якою іноземною державою або групою держав; сприятливими позиціями на міжнародній арені; військовим потенціалом, що здатний успішно протистояти ворожим або руйнівним діям ззовні або зсередини, відкрито або таємно (Пендюра, 2005).

Слід зазначити, що з початку двадцятого століття у науковий обіг вводиться поняття «національна безпека». Цей термін вперше був використаний в науковому лексиконі на початку ХХ століття в посланні президента США конгресу, в якому він пояснював захоплення зони Панамського каналу інтересами саме національної безпеки (Кущенко, Удовиченко, Опалєва, 1998). Надалі цей термін став активно використовуватися як у науці, так і практиці міжнародних відносин. У 1947 році конгресом США прийнятий закон «Про національну безпеку», згідно якого була створена функціонуюча і донині Рада національної безпеки, завданням якої є консультування президента з питань, що стосуються основних аспектів внутрішньої, зовнішньої і військової політики. На сьогоднішній день Ради безпеки (з різними назвами) як елемент державної влади і управління існують в більшості країн світу (Пирожков, 1992).

Національна безпека у єдиній системі безпеки виконує ключову роль. Пояснюється це тим, що особистий і колективний інтереси можуть бути гарантовані лише в рамках держави його політичними, юридичними, економічними засобами і інститутами влади. Що ж до регіонального і глобального рівнів інтересів, то тільки держави є суб'єктами відносин відповідних рівнів, оскільки сучасне людство є співтовариством держав. Можливість забезпечити сукупність інтересів всіх рівнів в будь-якій сфері життєдіяльності (політичній, економічній, військовій і інших) визначається перш за все здатністю і готовністю держав виконати це.

Проте, держава не тільки абстрактна до соціально-економічної системи суспільства, але одночасно і історично конкретна. В останньому контексті вона, втілюючи певну соціально-політичну систему, є ареною і предметом внутрішньополітичної боротьби різних груп і класів, що становлять певне суспільство. Соціальні групи, що здійснюють політичну владу, охороняють безпеку держави від посягань інших груп перш за все як знаряддя своєї влади. В цьому випадку держава забезпечує свою безпеку, виходячи з власних інтересів.

Національна і державна безпека співвідносяться як ціле і частина. Вони можуть співпадати, але можуть і істотно відрізнитися. При цьому національна безпека первинна, оскільки держава виникає і функціонує в результаті зацікавленості в ній суспільства (Пендюра, 2005).

На нашу думку, при характеристиці співвідношення між національною і державною безпеками необхідно виходити з їх відмінностей за масштабами соціальних структур (особи як одиничного елементу в будь-якій соціальній структурі; суспільства як сукупності взаємодіючих в різних формах осіб; держави як

специфічної форми соціального об'єднання і організації спільності, що забезпечує регулювання і супідрядність інтересів різних соціальних груп), чії інтереси і безпека захищаються і забезпечуються, а також із ступеня збігу інтересів об'єктів безпеки.

До того ж, національна безпека – поняття ширше, ніж поняття державна безпека. Розмежування змісту і об'ємів державної і національної безпеки базується на тому, що для першої властива орієнтація на захист державної безпеки через систему органів влади і управління, державно-визначених і офіційно закріплених ідеології, політики, економічної системи тощо. Зміст і об'єм національної безпеки відрізняються від державної за системою інтересів громадян, а також організацій і соціальних структур, які не відносяться до офіційно проголошених. Для державної безпеки, як частини національної, властива орієнтація на захист державних утворень через систему державних органів влади і управління. На її рівні розглядається суспільна безпека як стан і підтримка громадського порядку, безпека державного устрою, продовольча безпека і ін. При співпаданні або відсутності антагоністичних суперечностей між інтересами різних соціальних груп можливий збіг державної і національної безпеки (Косевцов, Бінко, 1996: 16).

Безпека в аспекті оцінки діяльності є засобом забезпечення інтересів людини, особистості, суспільства, держави. Водночас безпека є метою діяльності національних держав, громадянських співтовариств, людства в цілому. Ця діяльність – об'єктивно існуючий чинник і потреба: чим повноцінніше вони реалізовані, тим більшою мірою захищені, з точки зору безпечного існування, всі інші блага. Звідси випливає, що ефективна діяльність держави і суспільства по створенню безпечних умов існування забезпечує нормальне «безперешкодне» і природне функціонування та розвиток суспільних відносин.

Слід звернути увагу на те, що суспільна безпека як об'єктивно існуюча реальність, відбиваючись у суспільній свідомості, створює певний суспільний настрій і формує масові та індивідуальні стереотипи, що характеризуються відчуттям захищеності інтересів, що охороняються правом, наявністю почуття безпеки щодо різного розу загроз, в тому числі злочинних посягань, а також відсутністю страху перед ними. Таким чином, суспільна безпека створює атмосферу суспільного спокою, обстановку, в якій людина може не боятися загроз. Це означає, що кожний громадянин, з точки зору суспільної безпеки, може бути впевнений у тому, що його інтереси, права, що охороняються законом, свободи, життя, здоров'я, майно, гідність і спокій, інтереси суспільства надійно охороняються та захищаються державою (Пирожков, 2003: 101).

Завдяки своїй досить високій соціальній значущості суспільна безпека істотно впливає на зміст і форму права, навіть виступає як найважливіша їх детермінанта. Суспільна безпека, інтегруючи в собі загальноправові принципи, багато в чому визначає зміст права з огляду на граничну захищеність благ, які охороняються правом. У цьому розумінні кожна галузь права, їх інститути і категорії повинні відповідати ідеї безпеки як особливої і постійної («константи») людського існування. Найважливішим елементом у структурі поняття суспільної безпеки в аспекті правової інтеграції повинна бути система гарантій самого права, а також наявність правової захищеності особистості та суспільства. Реалізація цієї вимоги передбачає надійність права і правової системи, тобто цілісність, ясність, визначеність та стабільність самого права (у тому числі кожної його галузі та інститутів), його обов'язкову відповідність загальноправовим принципам і загальнолюдським цінностям.

Застосування есенційного (сутнісного) підходу до таємниці дає можливість визначити в якості методологічно відправної позиції інформацію обмеженого характеру, розголошення якої становить певну загрозу і вимагає відповідного правового захисту. Такий підхід є виправданим, оскільки використання лише одного – термінологічного аналізу є не зовсім доречним, і не випадково вчені називають його «етимологічними фокусами» за тавтологічність визначень, і якщо застосовувати лише його, то може повністю ігноруватися головна методологія визначення понять – есенційна. Звичайно, термінологічний аналіз має проводитися, але в ньому немає такої глибини, а тому такий аналіз варто доповнити есенційним, який і дав уяву, що відправним для правових видів таємниць є не стільки загальне поняття таємниці, скільки інформація. Такий підхід застосовується за низки умов.

По-перше, необхідно зважати на те, що наукове пізнання відрізняється повнотою наукового пошуку, що йде від сутності першого порядку до сутності другого порядку. У той же час, слід мати на увазі, що справжню глибинну сутність речей визначає не їх етимологія, а зміст, якого вони набули в ході свого історичного розвитку. В даному випадку цей зміст тісно пов'язаний не просто з поняттям таємниці, але, передусім, з інформацією.

А тому, по-друге, загальний термін таємниці для феномену таємниці, що захищається законом, слід детермінувати соціально-значущим поняттям інформації. Іншими словами, відправним поняттям для будь-якого правового виду таємниці є не суто поняття «таємниці», а «інформація».

І саме через це, по-третє, необхідно застосовувати есенційний підхід, при якому слід з'ясувати, що відрізняє один вид таємниці в інформаційному відношенні від інших різновидів таємниць.

По-четверте, важливо доповнити, збагатити есенційний підхід змістовно-функціональною методологією і у даному випадку такою виступає правозахисна. Іншими словами, при визначенні родової належності юридичного поняття «таємниці», її правових видів як належності їх до категоріального апарату таємниці взагалі та інформаційного поля слід керуватися методологією правозахисного підходу. У даному випадку це суттєво.

Висновки. В умовах сьогодення схвалено достатню кількість нормативно-правових актів і проведено наукових досліджень, що стосуються до сфери забезпечення й охорони державної таємниці. Такий науковий інтерес до цього питання обумовлений війною щодо України з боку РФ та нагальною необхідністю

вдосконалення забезпечення національної безпеки, максимальної охорони обороноздатності та територіальної цілісності України.

Поняття безпеки повинно визначатися формулою: безпека – стан захищеності від ризиків, загроз і небезпек. Безпека інформації – це захищеність інформації від несанкціонованих дій (випадкових чи навмисних), що призводять до модифікації, розкриття чи зруйнування даних. Таємниця – це сфера об'єктивної реальності, яка недоступна розумінню людини, і її сприйняття внаслідок об'єктивно існуючого рівня науково-технічного знання, і вона нерозривно пов'язана з тими відомостями (інформацією), які вже відомі окремій людині або групі осіб, але з різних причин приховуються ними від інших людей, груп осіб або держави. Державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані державною таємницею і підлягають охороні державою. Основними ознаками, які характеризують таємницю як державну є: а) регулювання здійснюється на рівні окремого Закону; б) конкретні сфери відносин, де функціонують відомості, що становлять державну таємницю; в) її розголошення або втрата може завдати шкоди національній безпеці або зашкодити національним інтересам; г) наявність на законодавчому рівні чіткого механізму віднесення до неї інформації, її засекречування/розсекречування; д) її охорона забезпечується заходами юридичної відповідальності, у тому числі й кримінально-правовими та кримінологічними; е) контроль за її збереженням здійснює спеціально уповноважений орган.

Список використаних джерел:

1. Білодід К., Бурячок А. Словник української мови: в 11-ти томах. Київ: Наук. думка, 1979. Т. 1: А–Б. 549 с.
2. Ботвінкін О. Система охорони державної таємниці в Україні. Історичний аспект. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні: науково-технічний збірник*. 2006. Вип. 2(13). С. 83–88.
3. Вислоцька Т.Ю. Кримінально-правова охорона таємниці в Україні: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Львів, 2018. 20 с.
4. Вплив соціально-економічних процесів на злочинність в Україні та у світі (за офіційними матеріалами ООН, Всесвітнього банку, статистичного органу Євросоюзу (Eurostat), Державної служби статистики України): аналітичний огляд. Київ : ДНДІ МВС України, 2021. 54 с.
5. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). 5-е изд. М.: Изд-во СГУ, 2011. 520 с.
6. Конституція України від 28 черв. 1996 р.
7. Косевцов В.О., Бінько І.Ф. Концепція національної безпеки: між тоталітаризмом і демократією. *Підтекст*. 1996. № 3(7). С. 13–18.
8. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р.
9. Куценко В., Удовиченко В., Опалева І. Освіта як фактор стабільності та національної безпеки України. *Економіка України*. 1998. № 1. С. 12–21.
10. Лазарев І.А. К созданию общей теории безопасности. *Военная мысль*. 1992. № 11. С.10–15.
11. Ліпкан В.А. Загальнонаукові методи національної безпекознавства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2003. № 4. С. 26–33.
12. Пендюра М.М. Правове забезпечення національної безпеки України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2005. № 2. С.86–94.
13. Пирожков С., Селіванов В. Національна безпека України: сучасне розуміння. *Вісник Академії наук України*. 1992. № 9. С. 3–10.
14. Пирожков С.І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2003. № 1. С. 93–106.
15. Про державну таємницю : Закон від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ.
16. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
17. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII.
18. Сергійчук В.В. Розголошення державної таємниці: кримінально-правова та кримінологічна характеристика: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Запоріжжя, 2020. 20 с.
19. Синецкий В.П. О понятийном аппарате общей теории безопасности. *Военная мысль*. 1994. № 8. С.55–60.
20. Чердинцев Ю.Г. Адміністративно-правове регулювання режиму державної таємниці в Україні : дис... докт. філос. : 081 – Право. Одеса, 2020. 239 с.
21. Wolfers A. *Discord and Collaboration. Essay of International Politics*. Foreword by Reinhold Niebuhr; Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962. 240 p.

References:

1. Bilodid, K., Buriachok, A. (1979). *Slovnnyk ukrainiskoi movy: v 11-ty tomakh* [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Nauk. dumka, T. 1: A–B. 549 p. [in Ukrainian].
2. Botvinkin, O. (2006). *Systema okhorony derzhavnoi taiemnytsi v Ukraini. Istorychnyi aspekt* [State secret protection system in Ukraine. Historical aspect]. *Pravove, normatyvne ta metrolohichne zabezpechennia systemy zakhystu informatsii v Ukraini: naukovo-tekhnichnyi zbirnyk*. Vyp. 2(13). pp. 83–88. [in Ukrainian].

3. Vyslotska, T.Iu. (2018). Kryminalno-pravova okhorona taiemnytsi v Ukraini [Criminal law protection of secrets in Ukraine]: avtoref. dys...kand. yuryd. nauk: 12.00.08 «Kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo». Lviv. 20 p. [in Ukrainian].
4. Vplyv sotsialno-ekonomichnykh protsesiv na zlochynnist v Ukraini ta u sviti (za ofitsiinymy materialamy OON, Vsesvitnoho banku, statystychnoho orhanu Yevrosoiuзу (Eurostat), Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy): analitychnyi ohliad [The influence of socio-economic processes on crime in Ukraine and in the world (according to official materials of the UN, the World Bank, the statistical body of the European Union (Eurostat), the State Statistics Service of Ukraine): an analytical review]. Kyiv : DNDI MVS Ukrainy, 2021. 54 s. [in Ukrainian].
5. Kerymov, D.A. (2011). Metodolohyia prava (predmet, funktsyy, problemy fylosofyy prava) [Methodology of law (subject, functions, problems of the philosophy of law)]. 5-e yzd. M.: Yzd-vo SHU, 520 p. [in Russian].
6. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28 cherv. 1996 r. [in Ukrainian].
7. Kosevtsov, V.O., Binko, I.F. (1996). Kontsepsiia natsionalnoi bezpeky: mizh totalitaryzmom i demokratiieiu [The concept of national security: between totalitarianism and democracy]. *Pidtekst. № 3(7)*. pp. 13–18. [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine] vid 5 kvit. 2001 r. [in Ukrainian].
9. Kutsenko, V., Udovychenko, V., Opalieva, I. (1998). Osvita yak faktor stabilnosti ta natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Education as a factor of stability and national security of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy. № 1*. pp. 12–21. [in Ukrainian].
10. Lazarev, Y.A. (1992). K sozdaniyu obshchei teoryy bezopasnosti [Towards the creation of a general theory of security]. *Voennaia mysl. № 11*. pp. 10–15. [in Russian].
11. Lipkan, V.A. (2003). Zahalnonaukovi metody natsiobezpekoznavstva [General scientific methods of national security studies]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy. № 4*. pp. 26–33. [in Ukrainian].
12. Pendiura, M.M. (2005). Pravove zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Legal provision of national security of Ukraine in the conditions of European integration]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy. № 2*. pp. 86–94. [in Ukrainian].
13. Pyrozhkov, S., Selivanov, V. (1992). Natsionalna bezpeka Ukrainy: suchasne rozuminnia [National security of Ukraine: modern understanding]. *Visnyk Akademii nauk Ukrainy. № 9*. pp. 3–10. [in Ukrainian].
14. Pyrozhkov, S.I. (2003). Kontseptualni pidkhody do formuvannia systemy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Conceptual approaches to the formation of the national security system of Ukraine]. *Stratehichna panorama. № 1*. pp. 93–106. [in Ukrainian].
15. Pro derzhavnu taiemnytsiu [On state secrets]: Zakon Ukrainy vid 21 sich. 1994 r. № 3855-XII. [in Ukrainian].
16. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia [About registered criminal offenses and the results of their pretrial investigation]. Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> [in Ukrainian].
17. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [On national security of Ukraine]: Zakon vid 21 cherv. 2018 r. № 2469-VIII. [in Ukrainian].
18. Serhiichuk, V.V. (2020). Rozgholoshennia derzhavnoi taiemnytsi: kryminalno-pravova ta kryminolohichna kharakterystyka [Disclosure of state secrets: criminal-legal and criminological characteristics]: avtoref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 «Kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo». Zaporizhzhia. 20 p. [in Ukrainian].
19. Synetskyi, V.P. (1994). O poniatiynom apparate obshchei teoryy bezopasnosti [On the conceptual apparatus of the general theory of security]. *Voennaia mysl. № 8*. pp. 55–60. [in Russian].
20. Cherdyntsev, Yu.H. (2020). Administratyvno-pravove rehuliuвання režymu derzhavnoi taiemnytsi v Ukraini [Administrative and legal regulation of the regime of state secrets in Ukraine]: dys... dokt. filos. : 081 – Pravo. Odesa, 239 p. [in Ukrainian].
21. Wolfers, A. (1962). Discord and Collaboration. Essay of International Politics. Foreword by Reinhold Niebuhr; Baltimore: The Johns Hopkins Press, 240 r. [in English].